Sgript llwybr sain Tyn y Groes: 'stori'r coedwigwr'

Croeso i'r llwybr sain hwn sy'n cynnwys cyfweliad â choedwigwr yn nyddiau'r Comisiwn Coedwigaeth, y corff oedd yn arfer gofalu am Goed y Brenin cyn ffurfiwyd Cyfoeth Naturiol Cymru.

Trac 1. Os ewch chi i'r goedwig heddiw, rydych yn siŵr o gael eich synnu

A glywsoch chi am y goedwigwr nad oedd eisiau torri coed i lawr? Daliwch ati i wrando, oherwydd mae'n debyg bod rhywbeth rhyfedd yn digwydd i bobl sy'n rheoli'r bloc deugain hectar o goedwig hwn ym mharc coedwig Coed-y-Brenin.

Ers plannu'r ffynidwydd Douglas mawreddog sy'n sefyll yn urddasol o'ch blaen, yn y 1990au, mae staff y Comisiwn Coedwigaeth wedi gwneud rhai penderfyniadau hynod a wrthwynebwyd gan eu cyfoedion ond sydd yn y pendraw wedi dod â phleser a chyfleoedd i filiynau o bobl.

Dros y pum munud a deugain nesaf, byddwch yn clywed am goed sy'n hedfan a choedwigwr a oedd eisiau i bobl gerdded yn y goedwig. Efallai y bydd hyn yn swnio'n rhyfedd heddiw, ond nôl yn y 1960au, nid man i bobl gyffredin oedd y man hwn.

Ond dewch i ni ddechrau gyda chasglwr planhigion o'r Alban a rhoddodd ei enw i'r coed tal conifferaidd ar y llwybr o'ch blaen. Teithiodd David Douglas drwy Ogledd America'n chwilio am blanhigion a chredir iddo gyflwyno bron i 250 o rywogaethau planhigion i Brydain, a drawsnewidiodd ein tirwedd a'r diwydiant pren. Ond pan oedd o ond yn bymtheg ar hugain oed, wrth ddringo llosgfynydd yn Hawaii, bu farw cyn ei amser mewn ffordd ddigon annifyr.

"Roedd David Douglas, fel yr oedd o o hyd, yn tramwyo drwy'r coedwigoedd yn America, ac yn anffodus, ddaeth o i farwolaeth go hyll. Pryd roedd o yn y goedwig, roedd y bobl leol yn dal bwyd wrth 'neud twll yn y ddaear ac yn dal ac yn cuddio'r twll fel bod anifeiliaid yn cwympo i mewn iddo ac yn anffodus, mi ddaru David Douglas gwympo mewn iddo fo, a hyd yn oed mwy anffodus iddo fo, mi oedd 'na darw mawr digwydd â bod yn yr un un twll, ac mi laddwyd yn y fan a'r lle."

Rwan, dilynwch y nodwyr llwybrau melyn a chwiliwch am y safle MP3 nesaf ar y llwybr.

Trac 2. Eisteddwch nôl ac ymlacio - rydych mewn cwmni da

“Un o’r ffordd gorau i weld faint o fawr a faint o syth ydy’r coed yma ydy gorwedd lawr ym monyn y goeden ac edrych fyny at eu blaen a gallwch chi weld faint o fawr a faint o syth ydy’r goeden yma. Eu defnydd ydy, neu un o’u defnyddiau gorau ydy mynd fel mast i longau hwylio. Maen nhw’n berffaith i hynny. Maen nhw’n syth, maen nhw’n uchel, a hefyd mae’r coed, y lliw tywyll brown yma yn werth ei weld. A hefyd mae’n cymryd straen yr hwyliau hefyd. Defnydd arall hefyd ydy mewn tai, innau tu allan neu tu mewn. Tu allan oherwydd bod y coed yma yn gallu para bron iawn cystal â derw, tu allan.”

Felly rowch saib i’ch traed a neidiwch ar wely’r goedwig. O’r safle hwn, gallwch edmygu canopi’r goedwig.

Mae’n drueni nad ydy’r coed hyn yn gallu siarad oherwydd dw i’n siŵr byddent yn gallu adrodd nifer o straeon. Ond rydyn ni’n ffodus i gael y coedwigwr lleol, Aled Tomos, i rannu ei straeon ei hun am y goedwig hon. Mwynhewch olygfeydd a seiniau’r afon Eden wrth i chi ddilyn y llwybr tuag at y Brenin, y Pencampwr a Safle Rhif 3.

Trac 3. Y Brenin, y Pencampwr a'r Ymhonnwyr ifanc

Yn syth o'ch blaen, saif y brenin, y credir iddo fod â'r cyfaint mwyaf o bren yn y goedwig. Ychydig lathenni i'r chwith mai'r Pencampwr. Dyma'r goeden dalaf yn y goedwig hon. Ond ni all yr un ohonynt orffwys ar ei bry oherwydd bod yr amgylchiadau yma'n ddelfrydol ar gyfer tyfiant, fel mae Aled Tomos yn datgelu.

"Mae'r coed Douglas sydd yn tyfu yma yn Ty'n y Groes wedi tyfu yn dda iawn. Mae hyn oherwydd bod 'na gysgod iddyn nhw o'r mynyddoedd cyfagos a'r cwm dyfn yr Afon Mawddach. Mae hyn yn gwneud llecyn cynnes a chysgodol. A hefyd mae'r pridd yn ofnadwy o ffrwythlon ac felly'n gadael y coed yma i dyfu'n enfawr fel maen nhw. Fel coedwigwyr, 'dan ni'n licio edrych ar ôl ein coed, ac i reoli'r coed yma, be 'dan ni'n neud ydy tynnu allan bob rhyw 5 i 8 mlynedd, rhyw 3, 4 o goed mewn ryw gylch, reit trwy'r ardal i gyd. Ac mae hyn wedyn yn gadael golau i ddod lawr ar lawr y goedwig fel bod coed ifainc yn cael dechrau. Ond ddim y golau sy'n dod o uwchben y coed sydd yn bwysig. Yr hyn sydd o'r ochr a hwn sydd yn gadael coed bach, sydd yn tyfu, 'dach chi'n gweld yn tyfu o gwmpas y lle, ar fat o fwsog sphagnum, sphagnum moss, ydy o, ac felly mae hwn yn le eithriadol o dda i goed bach ifanc i gael meithrin ac wedyn tyfu, a'r coed bach yma bydd y coed mawr yn y dyfodol."

Mae'r babanod hyn tua 50 medr o daldra ac mae ganddynt ffordd hir i fynd cyn cyrraedd taldra eu cefndryd yng Ngogledd America, ble gofnodwyd taldra hyd at 120 medr ymhlith ffynidwydd Douglas sy'n 600 mlwydd oed.

Mae'r llwybr pob-gallu yn gorffen yn y fan hon. Gallwch ddilyn yr un llwybr yn ôl i'r maes parcio neu barhau ar y prif lwybr, gan ddilyn y nodwyr llwybr melyn tuag at y Pencampwr. Mae'r rhannau byr o'r llwybr hwn yn fwy serth ond mae'n parhau yn llydan heb risiau na chamfeydd.

Yn Arhosfa 4, cewch glywed am y dyn a oedd eisiau rhannu ei goed ag ymwelwyr.

Trac 4. Ewch ymaith oddi ar fy nhir

Cyn y 1960au, gall coedwigwr profiadol fynd o gwmpas ei waith yn torri coed i lawr a defnyddio ei geffyl ffyddlon i symud y boncyffion gwerthfawr i ffwrdd. Byddai'r syniad o gael pobl gyffredin yn cerdded trwy goedwigoedd ar ei olwyd yn fanwl ganddynt wedi rhoi ias oer iddyn nhw. Mae'n siŵr pan ddisgrifodd coedwigwr cynt, Reg Wealer, y weledigaeth hon, roedd llawer o'i gydweithwyr yn meddwl bod yr oriau gwaith hir ac unig wedi effeithio arno.

"Pryd 'dach chi'n cerdded trwy'r coed, sylwch ar rai o'r coed, mae 'na ôl-troed wedi'i beintio, a hwn oedd yr hen lwybrau a roddodd Reg Wealer mewn ryw 30 mlynedd yn ôl, fel bod pobl yr amser hynny'n gallu mwynhau'r coed yma."

Ond heb gyfraniad coedwigwr arall, a oedd yr un mor flaengar, efallai na fyddwn ni'n mwynhau'r coed tal mawreddog hyn heddiw. Yn ystod y 1970au, roedd cynlluniau i dorri'r holl goed hyn i lawr er mwyn uchafu eu gwerth economaidd.

"Oherwydd bod pobl yn hoffi cerdded trwy goed mawr ac uchel, mi roedd hynny, safiwyd y coedlannau yma rhwng y bobl leol, y parc cenedlaethol a hefyd coedwigwr a oedd yn edrych i'r dyfodol, mae'r rhain dal yn sefyll."

Wedi i goed gael eu torri i lawr, beth yw'r ffordd orau o'u symud? Cewch wybod yn nes ymlaen ar y llwybr yn arhosfa 5.

Trac 5. Y Nenlinell - nid oedd iechyd a diogelwch yr hyn yr ydyw nawr

“Dw i’n cofio dod yma pan oeddwn i’n dechrau cwympo coed i’r comisiwn, ac o’n blaenau ni, mae ‘na linell o goed lle oedden nhw’n tynnu coed i lawr i’r man lle ‘dan ni’n sefyll. Ac wrth gwrs, doedd iechyd a diogelwch ddim fel mae hi rwan ac roedd ‘na goeden yn cael ei thynnu lawr at y ffordd fach y wlad sydd o’n blaenau ni. Ac fel roedd hi’n cyrraedd y ffordd, mi ddaeth yna gar rownd y gornel. A chael a chael, gaeth o’i stopio cyn i’r goeden fawr yma dod ar draws y ffordd.”

Mae’r llwybr yn troi nôl rwan at y maes parcio ar hyd ochr y ffordd darmac. Byddwch yn ofalus o’r traffig wrth i chi gerdded at yr arhosfa nesaf.

Trac 6. Coedwig sy'n ddigon da i frenin

Fel y gwelwch yn ôl yr arysgrif, mae'r garreg hon yn coffáu jiwbilî arian y brenin Siôr y pumed, ond pam ei gosod yma ar lôn dawel yng Nghoed y Brenin.

Mae'r ateb i'w gael yn enw'r goedwig.

Yn wreiddiol, roedd y goedwig hon yn rhan o Stad Nannau, sy'n dyddio'n ôl i'r ddeuddegfed ganrif. Pan ddaeth y llinach wrywaidd i ben, fe'i throsglwyddwyr i'r llinell fenywaidd, a oedd yn briod â theulu Vaughan, sef teulu pwerus, dylanwadol o frenhinwyr. Ac adweinwyd yr ardal hon fel Coedwig Vaughan. Ar ddechrau'r ugeinfed ganrif, prynodd y Comisiwn Coedwigaeth y goedwig 9000 hectar ac ym 1935, rhoddwyd yr enw newydd i'r goedwig, sef Coed-y-Brenin, i ddathlu'r jiwbilî. Gosodwyd y garreg yn y fan hon, gan fod y lôn yn arwain at eglwys y teulu Vaughan ym mhentref Llanfachreth ac ymlaen at Blasdŷ Nannau.

Nid i'r teulu Vaughan yn unig y mae'r diolch am reoli'r goedwig hon, ond hefyd i'r coedwigwyr a'u gweledigaeth a chwaraeodd rhan mewn tyfu'r gwarchodlu brenhinol trawiadol hwn.

"Dan ni 'di cael ambell i goedwigwr hurt yma yng Nghoed-y-Brenin. Un oedd ddim isio gadael pobl i mewn i'r goedwig. Un arall oedd ddim isio cwympo coed. Ac wedyn yn fwy diweddar, yn y nawdegau, Dafydd Davis, eisiau rhoi beicwyr mynydd yn y goedwig, a dyna beth sydd gynnon ni rwan. Beth sydd gennym ni ydy coedwig a ddim hurt oedden nhw, roedd ganddyn nhw weledigaeth mawr o sut oedd y goedwig yn mynd i edrych yn y dyfodol a dyna beth sydd gynnon ni rwan. A dyma fy ngwaith i, ydy rheoli'r goedwig yma, ac fel coedwig multi-purpose. 'Dan ni'n edrych ar ôl cadwraeth, hamdden, a hefyd yn cynhyrchu coed yma."

Gallwch glywed mwy am hanes cyfoethog Coed-y-Brenin ar bedwar llwybr arall yn y parc coedwig. Ariannwyd y llwybrau clywedol gan y Rock Trust, sef elusen sydd wedi'i lleoli ym Meirionnydd. Ac mae pob un ohonynt ar gael i'w lawrlwytho am ddim.